

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemaer

Φ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.384](https://doi.org/10.12681/makedonika.384)

Copyright © 2015, Φ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. (1977). Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemaer. *Μακεδονικά*, 17(1), 459–460.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.384>

Βυζαντινολογικού Συνεδρίου (1953). Έβλαψαν, λέει, τη μελέτη του, γιατί δέν είχε προηγηθή τών αναστηλωτικῶν ἔργων ἀρχαιολογική προεργασία καί γιατί δέν δημοσιεύθηκαν λεπτομερῶς οἱ ἐργασίες ποῦ ἔγιναν (σ. 12). Παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι ἔγιναν λάθη σέ συμπληρώσεις (σημ. 111 καί 117, σελ. 23, καί σημ. 196).

Οἱ Θεσσαλονικεῖς ἰδιαίτερα πρέπει νά εὐχαριστήσουμε τόν κ. Laubscher, γιατί ἔδωσε γιά μᾶς καί γιά ὄλον τόν κόσμο μιᾶ πλήρη ἀπό κάθε ἄποψη δημοσίευση ἐνός μνημείου, ποῦ δέν εἶναι μόνον μέσα στά ἱστορικά καί καλλιτεχνικά ἐνδιαφέροντά μας, ἀλλά κατέχει μιᾶ ἐντελῶς ἰδιαίτερη θέση στήν καρδιά τῶν κατοίκων αὐτῆς τῆς πόλεως.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemäer, Gebr. Mann Verlag 1975, Σχῆμα 4ο, σελ. I-X καί 1-191, πίν. 1-108.

Δεύτερο στή νέα σειρά τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου μέ τό γενικό τίτλο *Archaeologische Forschungen* κυκλοφορήθηκε τό βιβλίο γιά τίς εἰκόνες τῶν Πτολεμαίων τοῦ H. Kyrieleis, διευθυντοῦ τώρα τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν (γιά τό πρῶτο βιβλίο τῆς σειρᾶς ἰδὲ προηγουμένη βιβλιοκρισία). Εἶναι μελέτη βασισμένη σέ αὐτοψία τῶν πρωτοτύπων, ποῦ εἶναι σκορπισμένα σέ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀφρικῆς κυρίως. Μελετήθηκαν καί δημοσιεύθηκαν προηγουμένως πολλά ἀπ' αὐτά, ἔλειπε ὅμως μιᾶ συνολική θεώρηση τοῦ συνόλου, ἡ ὁποία ἐπιβαλλόταν καί γιά λόγους μεθόδου τῆς ἐρεῦνης.

Υστερα ἀπό σύντομο Πρόλογο (σ. VII-VIII) καί Εἰσαγωγή (σ. 1-3) ἀκολουθεῖ τό βασικό κεφάλαιο γιά τήν ταύτιση τῶν εἰκόνων τῶν Πτολεμαίων καί τῆ θέσης τους στήν Ἱστορία τῆς Τέχνης (σ. 4-125). Ἐξετάζονται χωριστά εἰκόνες (σέ νομίσματα, σέ ἀνάγλυφα, σέ ἔργα τορευτικῆς καί σέ περίοπτα γλυπτά) καθενός ἀπό τοὺς Πτολεμαίους, ἀπό τόν Πτολεμαῖο Α' τόν Σωτήρα (322-283 π.Χ.) ὡς τόν Πτολεμαῖο ΙΒ', ποῦ πέθανε τό 51 π.Χ. Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζονται ἐπίσης χωριστά (στά νομίσματα, στή γλυπτική, σέ σφραγίδες) εἰκόνες βασιλισσῶν ὅπως ἡ Ἀρσινόη Β' (278-270 π.Χ.), ἡ Βερενίκη Β' (246-221 π.Χ.), ἡ Ἀρσινόη Γ', ποῦ δολοφονήθηκε περί τό 204 π.Χ., οἱ διάφορες Κλεοπάτρες, ποῦ δέν ξεχωρίζουν εὐκόλα, καί ἡ περισσότερο γνωστή Κλεοπάτρα Ζ' (51-30 π.Χ.), ἡ μεγάλη ἠττημένη τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου. Στό ἐπόμενο κεφάλαιο παρακολουθεῖται ἡ τεχνοτροπική ἐξέλιξη καί ἡ ἰδιομορφία τῶν εἰκόνων τῶν Πτολεμαίων (σ. 126-136). Τά βασιλικά πορτραῖτα ἐξετάζονται ἐπίσης σέ σχέση μέ τή λατρεία τῶν βασιλέων ἡ ὡς τιμητικά, στό ἐμπόριο ἔργων μικροτεχνίας ἡ γλυπτικῆς καί στά νομίσματα ἡ σέ σφραγίδες (σ. 137-157). Σ' ἐνα τελευταῖο κεφάλαιο τῆς μελέτης ξανατονίζεται, σέ ἀντίθεση πρὸς τήν εἰκονιστική τῶν ἄλλων Διαδόχων, ἡ ἰδιομορφία τῶν Πτολεμαϊκῶν πορτραίτων, ἰδίως γιατί σχετίζονται μέ μιᾶ παραδοσιακή λατρεία βασιλέων, ἀλλά καί γι' ἄλλους λόγους.

Παρατηρεῖται, εἰδικά γιά τοὺς Μακεδόνες ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐθνικοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων «δέν ἦταν ἀπόλυτος μονάρχης, ἀλλά μᾶλλον *primus inter pares*» (σ. 160), ὅτι λατρεία Μακεδόνων βασιλέων στή Μακεδονία ἦταν ἀδύνατη, ὅτι Μακεδόνες βασιλεῖς, ὅχι στή Μακεδονία, ἀλλά μόνον σέ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις γνῶρισαν τιμές ποῦ ταιριάζουν σέ θεούς· οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, ὅπως ὁ Δημήτριος, ὁ Φίλιππος Ε' ἡ ὁ Περσεύς συνεχίζοντας τήν παράδοση τῶν Μακεδόνας βασιλέως-στρατηλάτου, εἰκονίζονται πάντοτε σύμφωνα μέ τό ἐλληνικό ἰδανικό τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ ἥρωικοῦ ἀνδρός· ἀπό τῆ στάση καί τήν ἐκφρασή τους προβάλλεται ἐνεργητικότητα καί ἰσχυρή θέληση· εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στά μακεδονικά νομίσματα δέν ὑπάρχουν εἰκόνες βασιλισσῶν (σ. 160).

Στόν κατάλογο τῶν μνημείων (σ. 165-185) καί στούς πίνακες τῶν εἰκόνων, τὰ πορτραῖτα παρουσιάζονται περίπου μέ τήν ἴδια σειρά πού παρουσιάζονται στό κείμενο. Στόν πίνακα Μουσειῶν (σ. 186-189) γίνεται φανερό ὅτι ἐκτός ἀπό τήν Αἴγυπτο (κυρίως Μουσεῖο Ἀλεξανδρείας), πλοῦσια σέ Πτολεμαϊκά πορτραῖτα εἶναι Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς. Στήν Ἑλλάδα εἰκόνες τῶν Πτολεμαίων κατέχουν κυρίως τό Ἐθνικό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο καί τό Μουσεῖο Μπενάκη στήν Ἀθήνα, τό Μουσεῖο τῆς Δήλου καί τό Μουσεῖο τῆς Θήρας. Οὗτ' ἔνα δείγμα, οὗτ' ἔνα ἐκμαγεῖο στό Μουσεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἢ ἄλλου στή Μακεδονία, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε ἡ δυναστεία τῶν Πτολεμαίων, πού κυβέρνησε τήν Αἴγυπτο καί γειτονικές τῆς χώρας ἐπί τρεῖς αἰῶνες!

Ἡ σειρά τῶν εἰκόνων στούς πίνακες ξεκινáει ἀπό κεφάλι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σέ ἀσημένιο τετραδράχμιο (πίν. 1,1). Ὁ Ἀλέξανδρος πάλι ἡ ἀέναη πηγῆ. Σωστά. Ἀλλά κάποτε πρέπει νά ἐρευνηθοῦν ὄλες οἱ ἀφανεῖς φλέβες, πού, σάν ὑπόγεια νάματα, ξεκίνησαν ἀπό τή μητροπολιτική Μακεδονία καί γονιμοποίησαν τόν Ἑλληνισμό. Ἡ ἔρευνα αὐτή πρέπει νά γίνῃ ἔργον τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Μιά ἐλπίδα εἶναι τὰ νεοσύστατα τμήματά τῆς: τό Γλωσσικό, τό Ἱστορικό καί κυρίως τό Ἀρχαιολογικό, πού μπορεῖ νά χρησιμοποιήσῃ καί πρωτοφανέρωτες ἄμεσες πηγές ἀπό ἀρχαιολογικές ἀνασκαφές καί τυχαῖα εὐρήματα.

Ὑποδειγματικές ἐκδόσεις, ὅπως οἱ δυο πρῶτες τῆς νέας σειράς τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, μπορεῖ νά εἶναι παράδειγμα γιά μίμησῃ.

Φ. ΠΙΕΤΣΑΣ

Tomislav Marasović, Diocletian's Palace, Little Art Books, Monuments and Collections, Beograd 1974.

Τό ἀνάκτορο τοῦ Διοκλητιανοῦ στό Σπαλάτο τῆς Δαλματίας εἶναι γνωστό ἀπό παλιές μελέτες Ἀγγλων¹, Αἰστριακῶν², Γάλλων³, Γιουγκοσλάβων⁴ καί ἄλλων ἱστορικῶν τῆς Τέχνης. Ἀπό τίς νεώτερες ἔρευνες καί μελέτες μᾶς εἶναι πῶς γνωστά τὰ δημοσιεύματα τοῦ ἐρευνητοῦ τοῦ Γαλεριανοῦ συμπλέγματος τῆς Θεσσαλονίκης ἀειμνήστου Δανοῦ ἀρχαιολόγου E. D yg g v e⁵, καθώς καί τό σύγχρονο περίπου ἄρθρο τοῦ N. Duval σέ περιοδικό τοῦ Split⁶.

Σημαντικώτατη εἶναι, ἀλλά καί λιγώτερο γνωστή σέ μᾶς, ἡ νεώτερη συμβολή στήν ἔρευνα τοῦ ἀνακτοροῦ ἀπό τοῦς J. καί T. Marasović⁷. Ἐδῶ θέλομε νά παρουσιάσωμε ἀπλῶς

1. R. A d a m, Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia, London 1764.

2. G. N i e m a n n, Der Palast Diocletians in Spalato, Wien 1910.

3. E. H é b r a r d - J. Z e i l l e r, Spalato, le palais de Diocletien, Paris 1912.

4. F. B u l i ć - L. J. K a r a m a n, Kaiser Diocletians Palast in Split, Zagreb 1929, C. F i s k o v i ć, Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu, Rad Jugoslovenske Akademije 279, Zagreb 1950, B. G a b r i ć e v i ć, Gradnja palace u Aspalathosu logična posljedica Diokletijanovih državnih reformi, «Slobodna Dalmacija», Split 1.5.1959.

5. E. D y g g v e, Nouvelles recherches au peristyle du palais de Diocletien à Split, Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia, I, 1-6, I-IV, Oslo 1962.

6. N. D u v a l, La place de Split dans l'architecture aulique de Bas-Empire, «Urbs», 1961-1962, σ. 67-95.

7. B. G a b r i ć e v i ć - T. M a r a s o v i ć, Guide to the Western Part of the Underground Halls of Diocletian's Palace, Split 1959, J. καί T. M a r a s o v i ć, Pregled radova Urba-